

Monika Zima-Parjaszewska

Moje prawa

Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o postępowaniach sądowych

Biblioteka self-adwokata

© Copyright by PSOUU, 2016

ISBN 978-83-65060-10-5

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym
ul. Głogowa 2b, 02-639 Warszawa
Tel. 22 848-82-60, 22 646-03-14, Fax 22 848-61-62
zg@psouu.org.pl
redakcja@psouu.org.pl
www.psouu.org.pl

Projekt graficzny
serii i rysunki: Anna Sokołowska

Redakcja: Barbara Ewa Abramowska

Skład i druk: MONDI PLUS Sp. z o. o.

Publikacja jest dofinansowana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Monika Zima-Parjaszewska

Moje prawa

Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną
powinna wiedzieć o postępowaniach sądowych

Warszawa 2016

Spis treści

Dlaczego warto przeczytać ten poradnik?	3
Prawo do sądu	4
Sądy, trybunały i organy ochrony prawa w Polsce	5
Prawa i obowiązki w sądzie	9
Postępowanie karne	10
Zatrzymanie	11
Aresztowanie tymczasowe	12
Pokrzywdzony	13
Świadek	13
Akt oskarżenia	13
Oskarżony	13
Postępowanie cywilne	14
Pozew	14
Powód	14
Pozwany	14
Świadek	14
Rady i wskazówki	16

Dlaczego warto przeczytać ten poradnik?

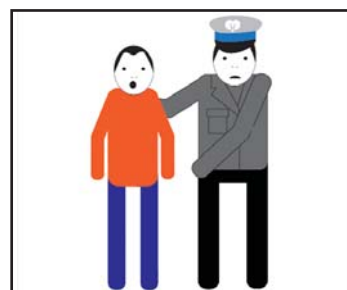
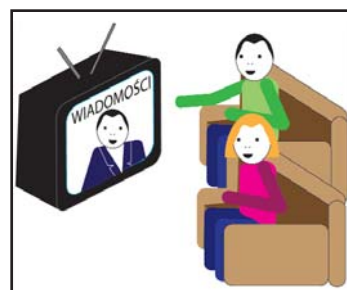
Ten poradnik jest dla każdej osoby, która chce uczyć się o swoich prawach.

Każdy dorosły człowiek może mieć w życiu problemy prawne. W telewizji i w radiu często mówi się o osobach, które zostały oszukane albo nie były ostrożne i teraz mają problemy.

Na przykład:

- ktoś chciał kupić telefon na kartę, a podpisał taką umowę że musi płacić co miesiąc drogi abonament,
- ktoś został zatrzymany przez policję i nie wie co robić,
- ktoś otrzymał wezwanie, żeby zwrócić pożyczkę nigdy niczego nie pożyczał,
- ktoś otrzymał wezwanie do stawienia się w sądzie i nie wie o co chodzi.

Nie zawsze można porozmawiać od razu z prawnikiem.

Dlatego trzeba uczyć się, jak poradzić sobie w trudnych sytuacjach prawnych.

Prawo do sądu

Każdy człowiek ma prawa. Najważniejsze prawa są zapisane w konstytucji, umowach międzynarodowych i w ustawach.

Jeśli ktoś ma prawa, to może z nich korzystać. Na przykład, jeśli ktoś pracuje, to ma prawo do zapłaty za pracę i sam decyduje co chce zrobić z pieniędzmi.

Czasem ludzie przeszkadzają innym w korzystaniu z praw. Wtedy mówimy, że naruszają prawa. Jeśli ktoś narusza Twoje prawa, to taką sprawę można skierować do sądu.

Każdy człowiek ma prawo do sądu. To oznacza, że jego sprawą może zająć się sąd i pomóc mu rozwiązać problem prawny.

O prawie do sądu mówi konstytucja i umowy międzynarodowe. Taką umową jest na przykład Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Prawo do sądu oznacza, że:

- każdy może skierować do sądu swoją sprawę, a sąd tę sprawę rozpatrzy
- sąd będzie niezależny, bezstronny i niezawisły, czyli będzie orzekał na podstawie przepisów prawa i swojej wiedzy, a nie jak mu ktoś każe

- sprawa będzie jawnie rozpatrywana, czyli można się dowiedzieć co sąd robi
- sprawa będzie rozpatrywana jak najszybciej
- od decyzji sądu można się odwołać.

Ważne!

Osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma prawo do sądu tak jak każdy człowiek. Trzeba jej tylko pomóc w napisaniu pisma albo jak będzie zeznawać.

Obowiązkiem władzy jest wspieranie osób z niepełnosprawnością intelektualną we wszystkich problemach prawnych.

Sądy, trybunały i organy ochrony prawa w Polsce

W Polsce działają różne sądy. Najczęściej sprawy kierowane są do sądów powszechnych.

Sądy powszechne to sądy:

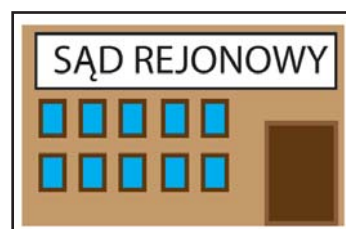
rejonowe, okręgowe i apelacyjne.

W Polsce działa także **Sąd Najwyższy.**

Niektóre sprawy trafiają **do sądów administracyjnych** lub do **sądów wojskowych.**

W sądach powszechnych są wydziały:
wydział cywilny, karny, rodzinny i nieletnich, pracy, ksiąg wieczystych.
Czasem jest także **wydział gospodarczy i ubezpieczeń społecznych.**

Każdy wydział zajmuje się innymi sprawami.

Wydział cywilny zajmuje się sprawami cywilnymi, na przykład spadkiem, odszkodowaniem za zalanie mieszkania, zapłatą za remont domu.

Wydział karny zajmuje się sprawami karnymi, czyli przestępstwami.

Wydział rodzinny i nieletnich zajmuje się sprawami rodzinnymi. Takie sprawy to na przykład alimenty albo ograniczenie władzy rodzicielskiej. Ten wydział zajmuje się też sprawami osób, które nie mają 18 lat, a naruszyły prawo.

Wydział pracy zajmuje się sprawami pracowników i pracodawców.

Wydział ksiąg wieczystych zajmuje się sprawami nieruchomości, czyli domów, działek, mieszkań. W księgach wieczystych jest między innymi zapisane kto jest właścicielem domu.

Najwięcej spraw na początku trafia do sądu rejonowego. To znaczy, że sąd rejonowy jest **sądem pierwszej instancji**.

Jeśli sąd rejonowy wyda wyrok lub postanowienie, to można się od niego odwołać do sądu okręgowego.

Czyli sąd okręgowy jest **sądem drugiej instancji**.

Od wyroku lub postanowienia sądu okręgowego już nie można się odwołać. Można tylko czasami napisać skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego.

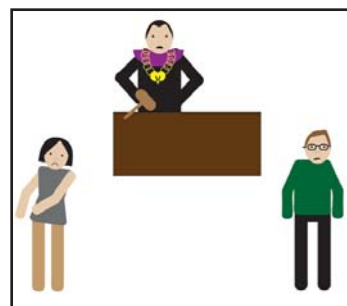

Niektóre sprawy trafiają od razu do wydziału cywilnego sądu okręgowego. Są to na przykład sprawy o rozwód albo sprawy, które dotyczą kwoty większej niż 75 tysięcy złotych.

Do wydziału karnego sądu okręgowego trafiają sprawy o zabójstwo.

Od wyroku lub postanowienia tych sądów można odwołać się do sądu apelacyjnego.

Sąd Najwyższy zajmuje się skargami kasacyjnymi. Jeśli sądy w naszej sprawie naruszyły prawo, to można napisać skargę kasacyjną. Skargę musi napisać prawnik, na przykład adwokat, radca prawny lub profesor prawa.

Sąd Najwyższy zajmuje się też sprawdzaniem, czy wybory w Polsce były przeprowadzone zgodnie z prawem.

W Polsce działa **prokuratura i policja**.

Te organy chronią ludzi przed przestępcami. Do nich można pójść lub napisać jeśli wiemy, że ktoś popełnił przestępstwo.

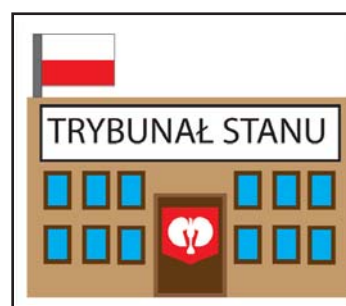
Prokuratura i policja przygotowują akt oskarżenia, który trafia potem do wydziału karnego sądu.

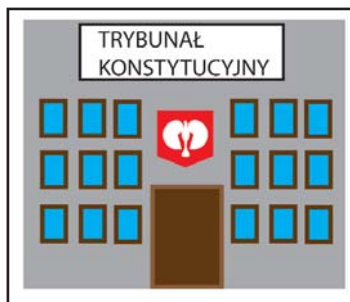

W Polsce działają także 2 trybunały.

Trybunał Stanu sprawdza czy osoby, które rządzą w Polsce, nie naruszają prawa.

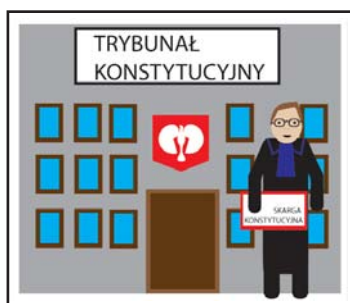
Trybunał Stanu może zajmować się posłami, senatorami, ministrami, prezydentem.

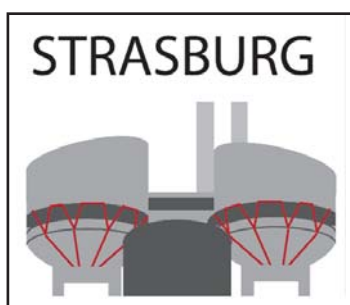
Trybunał Konstytucyjny sprawdza, czy różne przepisy prawa są zgodne z konstytucją albo z umowami międzynarodowymi.

Trybunał zajmuje się też skargami konstytucyjnymi.

Skargę konstytucyjną można napisać wtedy, kiedy sąd w naszej sprawie wydał wyrok lub decyzję na podstawie przepisu prawa niezgodnego z konstytucją.

Skargę musi napisać prawnik, na przykład adwokat, radca prawny albo profesor prawa.

Polacy mogą też składać skargi do **Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu**.

Skargę można napisać samemu, w języku polskim. W skardze trzeba napisać, że sądy albo inne instytucje w Polsce wydały wyrok, postanowienie lub decyzję i naruszyły prawa zapisane w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka.

Trybunał wydaje wyroki. Na przykład Trybunał wydał taki wyrok przeciwko Polsce, w którym powiedział, że osoba ubezwłasnowolniona nie musi mieszkać w domu pomocy społecznej, jeśli tego nie chce.

Prawa i obowiązki w sądzie

Każdy ma **prawo do obrony**. To oznacza, że sąd wysłucha osobę zanim wyda wyrok lub postanowienie. Sądowi można pokazywać dowody, na przykład pisma, opinie, zdjęcia.

Prawo do obrony w sprawach karnych oznacza również, że każdy oskarżony może poprosić o pomoc obrońcę czyli adwokata.

Obroncę można wybrać samemu, wtedy trzeba za jego pracę zapłacić. Obrońca może być też z urzędu, czyli sąd go wybierze jeśli oskarżony o to poprosi. Za obrońcę z urzędu nie trzeba płacić.

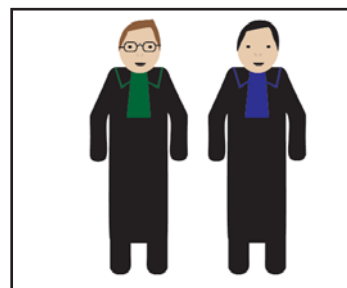

Jeśli nie wiadomo, czy oskarżony rozumie co zrobił albo czy pamięta co się stało, to wtedy sąd zawsze wybierze mu obrońcę z urzędu.

Każdy ma **prawo do pomocy w postępowaniu**. Pomocy może udzielić adwokat lub radca prawny. Jest on wtedy **pełnomocnikiem**.

Gdy ktoś nie ma pieniędzy, sąd może sam wybrać mu prawnika.

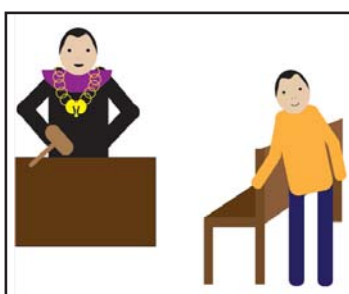
Trzeba o to poprosić sąd.

Jeśli ktoś rozpoczął sprawę przed sądem lub bierze udział w sprawie, to ma prawo do:

- przeczytania wszystkich akt sprawy,
- zwrócenia się do sądu o powołanie świadków,
- zadawania pytań świadkom.

Ważne!

Każdy w sądzie ma obowiązek:

- **odpowiedniego zachowania**, na przykład każdy kto mówi do sądu, powinien wstać
- **mówienia prawdy**, ponieważ mówienie nieprawdy w sądzie jest przestępstwem
- **stawiennictwa w sądzie**, to znaczy, że trzeba być w sądzie na rozprawie. Często sąd mówi, że stawiennictwo nie jest obowiązkowe, ale zawsze lepiej być w sądzie, żeby wiedzieć, co się wydarzyło

- **terminowego dokonywania czynności**, na przykład gdy sąd każe coś przynieść w ciągu 7 dni
- **wykonania wyroku lub postanowienia**, czyli trzeba zrobić to, co jest zapisane w wyroku lub postanowieniu.

Postępowanie karne

W **postępowaniu karnym** ustala się, czy ktoś popełnił przestępstwo lub wykroczenie. Przestępstwo to na przykład kradzież, pobicie. Wykroczenie to na przykład głośne zachowanie po godzinie 22.

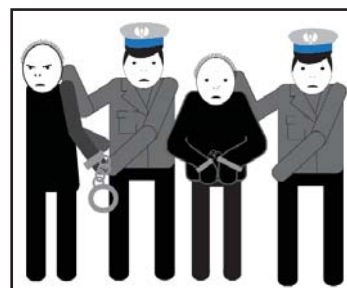
Każdy kto wie, że ktoś popełnił przestępstwo lub wykroczenie, powinien to zgłosić na policję lub do prokuratury. To się nazywa **zawiadomienie**.

Najpierw jest **postępowanie przygotowawcze**, czyli policja i prokuratura zbiera informacje i szuka dowodów. Jeśli wiedzą, kto mógł naruszyć prawo, to zatrzymują taką osobę.

Zatrzymanie to pozbawianie wolności na krótki czas.

Zatrzymać osobę może Policja, Straż Graniczna, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Żandarmeria Wojskowa. Ta osoba musi być **podejrzana**. To znaczy, że być może popełniła przestępstwo.

Zatrzymać kogoś mogą również inni ludzie, jeśli widzą, że ta osoba narusza prawo. Wtedy trzeba natychmiast powiadomić o tym policję.

Osobie zatrzymanej trzeba powiedzieć, dlaczego została zatrzymana. Osoba zatrzymana może prosić, by policja zadzwoniła do jej rodziny albo do adwokata. Tylko adwokat może odwiedzić w areszcie osobę zatrzymaną.

Ważne!

Jeśli osoba z niepełnosprawnością intelektualną zostanie zatrzymana, policja powinna poprosić o pomoc psychologa oraz kogoś, kto zna tę osobę. Trzeba powiedzieć to policji.

Policja powinna sprawdzić, czy osoba z niepełnosprawnością intelektualną rozumie to co do niej mówi się.

Osobę można zatrzymać tylko na **72 godziny, czyli na 3 dni.**

Po 48 godzinach, czyli po 2 dniach, policja musi wystąpić do wydziału karnego sądu z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie. Potem sąd ma 24 godziny, żeby zdecydować, czy osoba może wrócić do domu, czy będzie tymczasowo aresztowana.

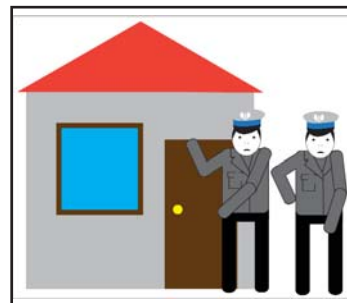

Tymczasowe aresztowanie oznacza, że osoba jest w areszcie lub w więzieniu, zanim sąd ustali czy jest winna. Osoba może być aresztowana tymczasowo na 3 miesiące albo nawet na 2 lata, a czasem dłużej.

Policja szuka też **pokrzywdzonych i świadków**.

Pokrzywdzony to osoba, której ktoś zrobił coś złego, na przykład pobił, okradł, oszukał.

Świadek to osoba, która widziała przestępstwo albo wie coś o nim. Na przykład zna osobę, która popełniła przestępstwo.

Ważne!

Każdy kto otrzyma wezwanie że będzie świadkiem, ma obowiązek przyjść na policję lub do sądu.

Świadkowie i pokrzywdzeni składają zeznania, to znaczy opowiadają o tym, co wiedzą na temat przestępstwa. Policja spisuje zeznania w protokole. Świadkowie i pokrzywdzeni muszą podpisać protokół.

Pamiętaj!

Zanim podpiszesz protokół z zeznań świadka lub pokrzywdzonego, musisz go uważnie przeczytać.

Postępowanie przygotowawcze kończy się, kiedy policja lub prokuratura przygotowuje **akt oskarżenia**. W akcie oskarża się osobę o to, że popełniła jakieś przestępstwo.

Osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa to oskarżony.

W akcie oskarżenia jest napisane co zrobił oskarżony, jakie to przestępstwo, jaką powinien otrzymać karę. Sędzia wydziału karnego czyta akt oskarżenia i prowadzi postępowanie. Sędzia sprawdza, jak było naprawdę i czy oskarżony jest winny. Potem wydaje wyrok.

Postępowanie cywilne

Postępowanie cywilne to wyjaśnienie spraw cywilnych, na przykład o odszkodowanie, albo spraw rodzinnych, albo dotyczących spadku.

Jeśli pożyczyłeś komuś pieniądze i on Ci ich nie oddaje, możesz poprosić o pomoc sąd. Musisz napisać **pozew**. Pozew trzeba zanieść lub wysłać do wydziału cywilnego sądu.

W pozwie trzeba napisać:

- swoje imię i nazwisko,
- miejsce zamieszkania
- dane osoby, której pożyczyłeś pieniądze
- dokładnie opisać co się wydarzyło.

Do pozwu trzeba dołączyć **dowody**. Dowodem może być na przykład umowa pożyczki albo potwierdzenie przelewu z banku.

Osoba, która pisze pozew to powód.

Osoba, przeciwko której pisze się pozew to pozwany.

Czasem za pozew trzeba zapłacić opłatę sądową. Jeśli ktoś nie ma pieniędzy może poprosić sąd, żeby zwolniła go z obowiązku opłaty.

W niektórych sprawach nie pisze się pozwu, tylko **wniosek**. Na przykład kiedy ktoś umiera i rodzina chce załatwić sprawy spadkowe, to wtedy pisze się wniosek o stwierdzenie nabycia spadku. Nie ma wtedy powoda, tylko jest **wnioskodawca**.

W takich sprawach nie ma też pozwanego, jest **uczestnik albo uczestnicy postępowania**. Są to wszystkie osoby zainteresowane sprawą. W postępowaniu cywilnym można mieć pełnomocnika.

Powód i pozwany mogą prosić sąd, żeby przesłuchał świadków albo żeby sprawdził jakieś dokumenty. Nazywa się to, że składają **wniosek dowodowy**.

Sąd z każdej sprawy spisuje protokół. Sąd może też nagrywać rozprawy. Powód i pozwany oraz wnioskodawca i uczestnicy mają prawo wiedzieć, co jest w protokołach.

W każdej sprawie sąd ustala najpierw co wydarzyło się i czy ktoś naruszył prawo. Wtedy sąd wydaje wyrok lub postanowienie.

Rady i wskazówki

Nigdy nie podpisuj żadnego dokumentu, jeśli nie wiesz co jest w nim napisane!

Jeśli jest z Tobą bliska osoba, poproś żeby powiedziała Ci co jest w dokumencie. Możesz wziąć dokument do domu i poprosić o pomoc kogoś z rodziny.

Pamiętaj!

Ktoś może chcieć Cię oszukać, albo w dokumencie mogą być błędy.

Zawsze trzeba wiedzieć, co się podpisuje.

Nie wyrzucaj nigdy listów z sądu!

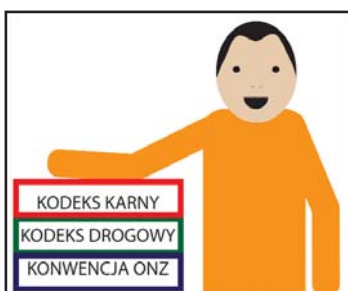
Najpierw sprawdź co jest w kopercie.

Może tam być wezwanie do sądu albo wezwanie do zapłaty jakichś pieniędzy. Nawet jeśli nie brałeś od nikogo pieniędzy, taką sprawę trzeba wyjaśnić.

Pamiętaj!

Pokaż komuś list z sądu i poproś o pomoc.

Nie bój się i nie chowaj takich listów.

Nikt nie może naruszać prawa!

Osoba z niepełnosprawnością intelektualną też musi przestrzegać prawa.

Pamiętaj!

Jeśli osoba z niepełnosprawnością intelektualną popełniła przestępstwo, sąd może wydać wyrok i pozbawić ją wolności. Osoba pójdzie do więzienia. Nawet jeśli jest ubezwłasnowolniona.

W serii **Biblioteka self-advokata** dotychczas ukazały się:

„*Mój czas wolny. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może spędzać czas wolny.*“

„*Moje ciało. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o swoim organizmie.*“

„*Moje zdrowie. W jaki sposób osoba z niepełnosprawnością intelektualną może szanować swoje zdrowie.*“

„*Moje wydatki. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może zadbać o swoje pieniądze.*“

„*Mój komputer. Pomocne narzędzie dla osoby z niepełnosprawnością intelektualną.*“

„*Mój internet. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może korzystać z internetu.*“

„*Moje bezpieczeństwo w internecie. Jak osoba z niepełnosprawnością intelektualną może bezpiecznie korzystać z internetu.*“

„*Moje sposoby na konflikty. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o konfliktach i o sposobach ich rozwiązywania.*“

„*Moje zachowanie. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o zasadach kulturalnego zachowania.*“

„*Moje prawa. Co osoba z niepełnosprawnością intelektualną powinna wiedzieć o postępowaniach sądowych.*“

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym

jest organizacją pożytku publicznego

MISJĄ PSOUU jest:

- dbanie o godność i szczęście osób z niepełnosprawnością intelektualną, ich równoprawne miejsce w rodzinie i w społeczeństwie,
- wspieranie rodzin osób z niepełnosprawnością intelektualną we wszystkich obszarach życia i sytuacjach, a zwłaszcza w ich gotowości niesienia pomocy innym.

CELEM PSOUU jest działanie na rzecz wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością intelektualną, tworzenia warunków przestrzegania wobec nich praw człowieka, prowadzenia ich ku aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym, działanie na rzecz ochrony ich zdrowia oraz wspieranie ich rodzin.

STATYSTYKA:

- 123 Koła terenowe
- 11.500 członków (rodzice, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, przyjaciele)
- ponad 400 placówek i stałych form wsparcia dla blisko 23 tysięcy dzieci i dorosłych

PSOUU prowadzi:

- placówki i projekty z zakresu rehabilitacji, terapii, edukacji, w tym ustawicznej, aktywizacji zawodowej oraz opiekuńcze,
- wspieranie ruchu self-adwokatów, rzeczników własnych spraw,
- chronione i wspomagane mieszkania grupowe,
- organizację spędzania wolnego czasu (m.in. kluby, zespoły artystyczne, sportowe, turystyczne),
- indywidualne wspieranie w niezależnym życiu,
- wspieranie i pomoc rodzinom,
- działalność wydawniczą, m.in. wydaje kwartalnik „Społeczeństwo dla Wszystkich”.

PSOUU współpracuje z instytucjami i organizacjami:

- w tworzeniu nowego prawa,
- w dążeniu do zmiany wizerunku osoby z niepełnosprawnością intelektualną i postaw społecznych,
- w rozwijaniu więzi społecznych, ułatwiających umacnianie się społeczeństwa dla wszystkich, czyli włączanie osób z niepełnosprawnością intelektualną,
- w popularyzowaniu wyników badań naukowych i doświadczeń innych krajów,
- w kształceniu profesjonalnych kadr,
- w umacnianiu organizacji pozarządowych.